

Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 7 (1988)

Μελίτων Καράς, Η νήσος Ίμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της

Αδαμάντιος Στ. Ανεστίδης

doi: [10.12681/deltiokms.200](https://doi.org/10.12681/deltiokms.200)

Copyright © 2015, Αδαμάντιος Στ. Ανεστίδης

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ανεστίδης Α. Σ. (1988). Μελίτων Καράς, Η νήσος Ίμβρος. Συμβολή εις την εκκλησιαστικήν ιστορίαν της. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 7, 328–331. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.200>

Μελίτων Καρᾶς, *Ἡ νῆσος Ἱμβρος. Συμβολή εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν της*, Θεσσαλονίκη: Πατριαρχικὸν Ἱδρυμα Πατερικῶν Μελετῶν, 1987. Σχ. 25 × 18, σσ. 492.

Ὁ ἀρχιμανδρίτης Μελίτων Καρᾶς, ἀρχιγραμματεὺς σήμερα τῆς Ἁγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ἐτοίμασε διδακτορικὴ διατριβή, πού υπέβαλε στὸ Τμήμα Ποιμαντικῆς καὶ Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Α.Π.Θ. Ἡ διατριβὴ δημοσιεύεται στὴ σειρὰ τῶν *Ἀναλέκτων Βλατάδων*, ἀρ. 48, τοῦ Π.Ι.Π.Μ. πού διευθύνει ὁ καθηγητὴς Π. Κ. Χρήστου. Θέμα τῆς διατριβῆς ἡ νῆσος Ἱμβρος, μὲ ὑπότιτλο «συμβολὴ εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν της».

Πρόκειται γιὰ μιὰ ὀγκώδη δημοσίευση πού διαιρεῖται σὲ τέσσερα μεγάλα κεφάλαια:

Α. Ἱστορικὰ περὶ Ἱμβρου (σσ. 17-69). Περιλαμβάνει τὴν ὀνομασία τῆς νήσου, τὰ τοπογραφικὰ καὶ τὴν ἱστορία της ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους μέχρι σήμερα.

Β. Ἐμφάνις καὶ ἐξέλιξις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἱμβρῳ (σσ. 71-107). Ἀναφέρεται στὶς θρησκευτικὰς δοξασίαις πού ἱστορικὰ ἢ ἀρχαιολογικὰ φαίνεται ὅτι κυριαρχοῦν πρὶν ἀπὸ τὸν Χριστιανισμὸν στὴν Ἱμβρο (καταγράφονται καὶ οἱ ἐπιγραφὰς τῆς ἐποχῆς πού σώζονται σ' αὐτὴν) καὶ πού σημειώνονται ὡς προϋποθέσεις εὐνοϊκὰς γιὰ τὴν ἐμφάνιση τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴ νῆσο καὶ τὴ διάδοσή του, καὶ ἀρχίζει ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἱστορίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἱμβρου, μέσα στὶς ἀντικειμενικὰς θεωρήσεις της, πού γιὰ πολλοὺς αἰῶνες τὴν κρατοῦν «ἄσημη» καὶ «ἀπομονωμένη», ἀφοῦ ἡ ἀνύψωσή της σὲ αὐτοτελὴ ἀρχιεπισκοπὴ πραγματοποιεῖται μόλις τὸν 18^ο αἰῶνα καὶ εἰς τὴν τάξιν τῆς μητροπόλεως τὸν ἐπόμενον αἰῶνα. Τὸν 19^ο καὶ 20^ο αἰῶνα ὡστόσο ἐπισημαίνεται κάποια ἀκμὴ στὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα τῆς Ἱμβρου.

Γ. Ἡ ἐπαρχία Ἱμβρου (σσ. 109-208). Συνεχίζεται καὶ ὀλοκληρῶνεται ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς Ἱμβρου. Πιὸ συγκεκριμένα, μελετᾶται ἡ θέσις τῆς μητροπόλεως στὰ τακτικὰ καὶ τὰ συνταγματικά, ἡ ἐξέλιξις τῆς τάξεως καὶ τοῦ τίτλου της, ἡ τύχη τῆς ἔδρας της, τὰ οἰκονομικὰ τῆς ἐπαρχίας, σὲ συνδυασμὸ μὲ τὴν προσάρτησι τῶν νήσων Τενέδου καὶ Σαμοθράκης στὴν ἐπαρχία Ἱμβρου, καὶ τέλος κατατίθεται καὶ ὁ ἐπισκοπικὸς κατάλογος τῆς Ἐκκλησίας.

Δ. Πνευματικὴ καὶ ἐκπαιδευτικὴ κληρονομία ἐν Ἱμβρῳ (σσ. 209-334). Μὲ βάση τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ ἑλληνικὴ Ἐκκλησία στεκόταν, ὡς πρὶν ἀπὸ λίγο τουλάχιστον, τὸ πλαίσιο μέσα στὸ ὁποῖο κινεῖται καὶ ἀναπτύσσεται ὁ θρη-

σκευτικός βίος αλλά και η παιδεία και τὰ γράμματα τοῦ ἑλληνισμοῦ, στὸ κεφάλαιο αὐτὸ ὡς ἐκφράσεις τοῦ θρησκευτικοῦ βίου παρουσιάζονται τὰ μοναστήρια, οἱ ἐνοριακοὶ ναοί, τὰ ἐξωκκλήσια, τὰ ἤθη καὶ τὰ ἔθιμα, καὶ ὡς στοιχεῖα παιδείας καὶ γραμμάτων ἡ ἱστορία τῆς ἐκπαίδευσης, τὰ σχολικὰ κτήρια, οἱ προσωπικότητες τῆς Ἰμβρου, τὰ εὐαγῆ ἰδρύματα, τὰ σωματεῖα ἐκτὸς τῆς νήσου καὶ ὁ ἰμβριακὸς τύπος.

Τὴν ἐργασία συμπληρώνουν, ὡς παράρτημά της, ἑξὶ ὁμάδες ἀνέκδοτου ἀρχαικοῦ ὕλικου κατάλληλα ὑπομνηματισμένου:

Α. Κανονισμοὶ (σσ. 337-354), ὅπου ἀναφέρεται ὁ δημοσιευμένος τὸ 1909 Κανονισμὸς τῆς Ἐπαρχίας Ἰμβρου καὶ ὁ ἀνέκδοτος μάλλον διοικητικὸς κανονισμὸς τῆς κοινότητας Σχοινοῦδιου καθὼς καὶ τὸ νομοσχέδιο τῆς κοινότητας Παναγίας περὶ «μνηστείας».

Β. Ἐγγραφα ἐκπαιδευτικὰ (σσ. 355-383), ὅπου δημοσιεύονται «διαφωτιστικὰ τῆς ὅλης ἐκπαιδευτικῆς καταστάσεως τῆς νήσου».

Γ. Ἐγγραφα διοικητικὰ (σσ. 385-392), ὅπου δίδεται ὁ τουρκικὸς νόμος περὶ τῆς τοπικῆς διοικήσεως τῶν νήσων Ἰμβρου καὶ Τενέδου (Ν. 1151/20.7.1927).

Δ. Ἐγγραφα κτηματολογίου, φορολογικὰ καὶ οἰκονομικὰ (σσ. 393-429).

Ε. Ἐγγραφα καταστάσεων μητροπολιτῶν (σσ. 430-449), ὅπου δημοσιεύονται τὰ βεράτια τοῦ Ἰμβρου Νεοφύτου Γ' (1836-1853) καὶ τοῦ Νικηφόρου Γλυκᾶ (1873-1881). Καὶ

ΣΤ. Ἐγγραφα δημογραφικὰ (σσ. 450-452).

Ὁ ἀναγνώστης τῆς διατριβῆς καταλαβαίνει ἀπὸ τὶς πρῶτες κιόλας σελίδες τῆς ὅτι ὁ συγγραφέας κινήθηκε μέσα σ' ἓνα ὕλικό, ἀρχαικὸ ἢ ἔντυπο, ποῦ δὲν καλύπτει ὅλη τὴν ὑπὸ μελέτη χρονικὴ περίοδο· παρέχει ὡστόσο στὸν μελετητὴ πλῆθος ἀπὸ πληροφορίες, ὄχι πάντοτε πρῶτης διαλογῆς. Φαίνεται ἐξάλλου ἡ ἄνεση τοῦ συγγραφέα μὲ τὴν ὁποία διερευνᾷ τὸ νεότερο ἀρχαικὸ ὕλικό τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τῶν ἰμβριακῶν κοινοτήτων κ.ἄ. Στάθηκε ὡστόσο ἄτυχος στὴν ἔρευνά του, διότι ὅ,τι δημοσιεύεται ὡς ἀνέκδοτο ἔχει ἔμμεση σχέση μὲ τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία τῆς νήσου Ἰμβρου.

Ἐχὼ τὴν ἐντύπωση ὅτι ὁ συγγραφέας κατὰ τὴν ἐκπόνηση τῆς διατριβῆς του δὲν καθόρισε μὲ ἀπόλυτη ὀρθότητα τὴν ἔκταση τῆς ἱστορίας του. Καταλαβαίνω πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὸ ποῦ βαραίνει στὴν ἐκτίμηση τῆς ὅλης συγγραφῆς εἶναι τὸ αἶσθημα πὼς πρέπει νὰ διασωθεῖ ἓνας «ἀνεπιστρεπτι παρερχόμενος μοναδικὸς θησαυρὸς ὁμογενειακῆς κληρονομίας καὶ παραδόσεως», ὅπως, Ἰμβριος ὁ ἴδιος, μὲ πολὺ πόνου σημειώνει στὸν πρόλογό του (σ. 9) γι' αὐτὸ καὶ ἔδωσε τόσο εὖρος χρονικὸ στὴν ἱστορία του, ἀρχίζοντας ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους χρόνους. Δὲν φαίνεται ὅμως νὰ στοχεύει σὲ μιὰ ἱστορία τῆς νήσου γενικῆ, ποῦ δὲν θὰ ἦταν ἴσως καὶ πολὺ ἐνδιαφέρουσα, ἀφοῦ αὐτὴ βιβλιογραφικὰ μάλλον ἔχει καλυφθεῖ. Σωστὰ λοιπὸν προκρίνει τὴν ἐκκλησιαστικὴ ἱστορία, ὅμως γνωρίζει ὁ ἴδιος πολὺ καλὰ ὅτι αὐτὴ, στὶς μέρες μας, σὲ ὅ,τι

ἀφορᾶ τουλάχιστον τὴν περίοδο μετὰ τὴ συνθήκη τῆς Λωζάννης, δὲν μπορεῖ ἀκόμη νὰ γραφεῖ, γιατί εἶναι βαριά ἢ σκιά τῶν τελευταίων κρατικῶν διοικητικῶν μέτρων τῶν Τούρκων καὶ ἀκόμη γιατί ἕνας ἀπὸ τοὺς πρωταγωνιστὲς τῆς περιόδου αὐτῆς, ὁ μητροπολίτης γέρον Χαλκηδόνος Μελίτων, «γέροντας» τοῦ συγγραφέα, δὲν ἔχει κριθεῖ ἱστορικᾶ ὡς μητροπολίτης Ἰμβρου. Φαίνεται ἄλλωστε ὅτι ὁ συγγραφέας εἶναι ἀπὸ τὰ πράγματα ὑποχρεωμένος νὰ ἀντιμετωπίζει σὲ κάθε κεφάλαιο τῆς ἱστορίας του τὴν παρουσία τοῦ πνευματικοῦ του πατρός. Δὲν πέτυχε ὅμως νὰ ἀποφύγει, κατὰ τὴν ὅλη ἔκθεση τῶν γεγονότων, ἐνδείξεις καὶ ἐκφράσεις ἀφοσίωσης βαθύτατης, ἐνῶ εἶναι ἀπόλυτα δικαιολογημένη ἀνθρώπινα, δυσχεραίνει ὡστόσο τὴν τήρηση τῆς ἀπαραίτητης κριτικῆς ἀπόστασης πού ἐπιβάλλεται σὲ κάθε συγγραφέα. Γενικότερα νομίζω ὅτι ἀρκετὸ ἀπὸ τὸ δημοσιεύμενο ὕλικὸ θὰ ἔπρεπε νὰ εἶχε παραλειφθεῖ, γιατί, ἐνῶ δὲν προσθέτει τίποτε τὸ ἱστορικᾶ νέο, βαραίνει στὴν ὅλη συγγραφή καὶ τὴν καθιστᾶ ἀπρόσωπη. Τελικᾶ, νομίζω ὅτι ὁ χαρακτήρας μιᾶς διδακτορικῆς διατριβῆς δὲν δικαιολογεῖ αὐτὴ τὴν εὐρύτητα.

Ὁ ἀναγνώστης ἐντυπωσιάζεται ἀκόμη ἀπὸ τὴν ὅλη ἀξιολόγηση τοῦ μητροπολίτου Ἰμβρου Ἰακώβου Παλαπαΐσιου (1926-1950). Δὲν ἀμφισβητῶ καθόλου τὴν χρέωση στὸν ἱεράρχη αὐτὸν τοῦ «εἰδικοῦ γραφείου προνοίας ἐν Σχοινοῦδιφ Ἰμβρου», ὅμως δὲν ἀναφέρονται οἱ λόγοι τῆς καθυστερημένης κατὰ τέσσερα χρόνια ἀφίξεώς του στὴ μητρόπολή του καὶ οὔτε ἀναφέρεται ὁ ἐκτοπισμὸς του τὸ 1943 στὴν Προύσα, μαζί μὲ τὸν Χαλκηδόνος τότε Μάξιμο, τὸν μετέπειτα οἰκουμενικὸ πατριάρχη, γιὰ τρεῖς περίπου μῆνες, ὥστε νὰ σχηματίζονται ἐντυπώσεις πού εἶμαι βέβαιος ὅτι βρίσκονται ἔξω ἀπὸ τοὺς στόχους τῆς συγγραφῆς. Τὸ σχετικὸ μὲ τὴν ἀρχιερατεία τοῦ Ἰακώβου ἀρχειακὸ ὕλικὸ φαίνεται ὅτι εἶναι πενιχρὸ, ὅμως διερατωμα ἂν ὁ συγγραφέας ἀποζήτησε νὰ ἔχει γιὰ τὸν ἱεράρχη «προσωπικὲς ἀφηγήσεις εἰδῶτων τὰ πράγματα Ἰμβρίων».

Στὴ συγγραφή βιογραφιῶν πιστεύω ὅτι συνεχίζεται ἀκόμη ἡ παλιὰ ἀρχή, κατὰ τὴν ὁποία, ἐφόσον ὁ βιογραφούμενος βρίσκεται στὴ ζωὴ, πρέπει νὰ ἀποφεύγονται ἀξιολογήσεις κατηγορηματικὲς καὶ ὀριστικὲς. Ἡ ἀρχὴ αὐτὴ στὴν ἱστορία τῆς Ἰμβρου δὲν φαίνεται νὰ τηρήθηκε μὲ τὴ δέουσα σχολαστικότητα σ' ὅλες τίς περιπτώσεις βιογραφιῶν.

Οἱ παρατηρήσεις αὐτὲς δὲν στοχεύουν στὴ μείωση τῆς ἀξίας τῆς συγγραφῆς τοῦ ἀρχιμανδρίτη Μελίτωνος Καρᾶ. Ἄλλωστε οἱ κριτικὲς μου ἐπισημάνσεις ἀποτελοῦν μόνιμο καὶ γνωστὸ προβληματισμὸ ὄσων ἀσχολοῦνται μὲ παρεμφερῆ θέματα καὶ εἶναι γνωστὸ σχετικᾶ ὅτι καὶ οἱ δύο ἀπόψεις ἔχουν μεγάλο ἀριθμὸ ὑποστηρικτῶν. Ἄν δὲν ἐπρόκειτο γιὰ ἐναῖσιμο διατριβῆ, θὰ μποροῦσε νὰ ἐπαινεθεῖ ἀνεπιφύλακτα ὡς ἔργο πού συμβάλλει ξεχωριστᾶ στὴν ἱστορία τῆς Ἰμβρου.

Πρέπει νὰ σημειωθεῖ ἐξᾴλλου ὅτι ἡ ἐργασία τοῦ ἀρχιμανδρίτη Μελίτωνος Καρᾶ ἔχει γραφεῖ μὲ τρόπο ἐπιστημονικᾶ ἄρτιο καὶ βιβλιογραφικᾶ τεκμηριωμένο. Γιὰ ὄσους ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ παρακολουθοῦν ἀπὸ κοντὰ τὰ

δημοσιεύματα τῶν κληρικῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου στὸ Φανάρι χαίρουν μὲ τὴν παρουσία τοῦ νέου συγγραφέα καὶ πιστεύουν ὅτι ἡ πορεία του ὑπόσχεται πολλά.

ΑΔΑΜΑΝΤΙΟΣ ΣΤ. ΑΝΕΣΤΙΔΗΣ

Γεώργιος Δ. Μεταλληνὸς καὶ Βαρβάρα Καλογεροπούλου-Μεταλληνοῦ, *Ἀρχεῖον τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας - Ἱερᾶς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης — Σχολαρχία Μητροπολίτου Σταυρουπόλεως Κωνσταντίνου (Τυπάλδου-Ἰακωβάτου) 1844-1864*. Τόμος Α': *Γράμματα πατριαρχικά καὶ ἀπαντήσεις σχολαρχίας*. Ἀθήνα 1985. Σχ. 24 × 17, σσ. 320. Τόμος Β': *Γράμματα τῆς Ἐφορίας, ἀπαντήσεις τῆς σχολαρχίας, εἰσιτήρια καὶ ἐγγυητικά*. Ἀθήνα 1987. Σχ. 24 × 17, σσ. 736.

Ὁ πλοῦτος τοῦ ἀρχείου τῶν ἀδελφῶν Τυπάλδων-Ἰακωβάτων, πού βρίσκεται στὸ Ληξούρι, εἶναι γνωστὸς ἀπὸ παλιά. Ἀπὸ τὸ 1963 ὁμῶς ἐρευνητὲς τοῦ ΕἰΕ τοῦ ΚΝΕ ἀναφέρονται ἔμμεσα σ' αὐτό, καθὼς δημοσιεύουν ἀπὸ τὴ βιβλιοθήκη τῶν ἀδελφῶν Τυπάλδων-Ἰακωβάτων προσθῆκες στὴν *Ἑλληνικὴ Βιβλιογραφία 1800-1863*. Τὸ 1970 ὁ καθηγητὴς Κ. Γ. Μπόννης δημοσιεύει περιληπτικὸ κατάλογο τῶν χειρογράφων τοῦ ἀρχείου, πού περιορίζεται μόνο στὰ χειρόγραφα, φυλλάδια καὶ τοὺς κώδικες. Ὑπογραμμίζει ὡστόσο ἰδιαίτερα τὴ σημασία πού ἔχει τὸ καταλογογραφούμενο ὑλικὸ γιὰ τὴ μελέτη τοῦ ἔργου καὶ τῆς προσωπικότητος τοῦ Κωνσταντίνου Τυπάλδου-Ἰακωβάτου, πρώτου σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης (1844-1864).

Τὰ λυτὰ ἔγγραφα πού περιέχονται στὸ ἀρχεῖο ἐπισημαίνονται μὲ ἰδιαίτερη προσοχὴ ἀπὸ τὸ ζεῦγος Μεταλληνοῦ τὸ καλοκαίρι τοῦ 1966 καὶ σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ ταξινομήση καὶ ἡ ἀξιολόγησή τους. Στὴν προσπάθεια αὐτὴ τὸ ὑλικὸ πού ἀναφέρεται στὸν Κωνσταντῖνο Τυπάλδο-Ἰακωβάτο ἀποδεικνύεται ὅτι εἶναι τὸ πιὸ πλοῦσιο καὶ τὸ πιὸ ἀξιόλογο, γιὰτὶ περιλαμβάνει τὶς διδακτικὲς του σημειώσεις, τὰ σημειώματά του ὡς σχολάρχου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης, ἀλλὰ καὶ τὰ ἀποσημειώματά του, ὅπως καὶ τὸ ἀρχεῖο τῆς Σχολῆς, πού ἀναφέρεται στὰ πρῶτα εἴκοσι χρόνια τῆς ἱστορίας της. Εἶναι φανερὸ δηλαδὴ, ὅτι ἡ ἱστορία τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Χάλκης εἶναι αὐτὴ πού ἀποτυπώνεται στὸ ἀρχεῖακὸ αὐτὸ ὑλικό, γι' αὐτὸ καὶ τὸ ζεῦγος Μεταλληνοῦ προγραμματίσει νὰ δημοσιεύσει ὅλο αὐτὸ τὸ ἀνέκδοτο ὑλικὸ σὲ τέσσερις τόμους, ὡς ἀρχεῖο τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τῆς Μεγάλης τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας μὲ βάση τὸ ἐξῆς σχέδιο:

Τόμος Α. *Γράμματα πατριαρχικά καὶ ἀπαντήσεις τῆς σχολαρχίας*.

Τόμος Β. *Γράμματα τῆς ἐφορίας, ἀπαντήσεις τῆς σχολαρχίας, εἰσιτήρια καὶ ἐγγυητικά*.

Τόμος Γ. *Γράμματα ἐπισκοπικά καὶ ἄλλων κληρικῶν καὶ λαϊκῶν πρὸς τὸν σχολάρχην καὶ ἀπαντήσεις τοῦ τελευταίου*.